

УДК 378.147:001.891

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-3.35>**О. В. Хромченко**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри граматики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено проблемі формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності. Досліджуючи проблеми розвитку творчої особистості в процесі науково-дослідної діяльності, науковці виокремлюють такі складники дослідницької діяльності, як: знання та способи діяльності, дослідницькі вміння, що віддзеркалюють змістовно-операційний компонент; готовність до розв'язання нових проблем пошукового характеру, емоційно-ціннісне ставлення до виконання цього виду роботи відображає мотиваційний компонент; здатність до актуалізації знань, засвоєних у процесі дослідницької діяльності. Результатом виконання цієї роботи є розвиток уміння працювати з різними джерелами інформації, бачити новизну у стандартній ситуації, визначати проблему, висувати гіпотези щодо її розв'язання, оволодівати методикою дослідження. Дослідницька діяльність як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності виникає в результаті пошукової активності особистості. Ця діяльність передбачає також аналіз отриманих результатів, їх оцінку та формулювання гіпотез. Успішність та результативність цього виду роботи залежить від наявності дослідницьких здібностей. Науково-дослідницька діяльність майбутніх фахівців являє собою такий вид самостійної творчої діяльності пошукового характеру, котру студенти виконують під керівництвом викладача ВНЗ з метою здобуття та узагальнення знань, розвитку творчих здібностей та дослідницьких умінь, створення внутрішньої мотивації навчання, формування самостійності як риси характеру, вольових якостей, забезпечення культури наукової праці. З метою формування ціннісного ставлення до зазначеного виду діяльності у статті ми пропонуємо розробку індивідуального проєкту «Культура розумової праці як умова успішного навчання». Цілі проєкту полягають в оволодінні студентами системою знань, умінь та навичок, що дає їм можливість оптимізувати навчальний процес, спрямований на розв'язання творчих дослідницьких завдань; засвоєння прийомів організації розумової діяльності відповідно до власних потреб і вимог.

Ключові слова: діяльність, дослідницька діяльність, науково-дослідницька діяльність, творча діяльність, дослідницькі вміння.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства та країни зростає потреба у фахівцях з нестандартним, інноваційним мисленням, готових до пошуку, аналізу та систематизації інформації. Формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності віддзеркалює тенденції сучасної освіти до індивідуалізації навчального процесу та розвитку творчих здібностей студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-дослідну діяльність студентів у системі підготовки майбутніх фахівців розглядають у таких аспектах, як: формування дослідницької культури майбутніх фахівців (М. Труфкіна), формування науково-дослідних умінь студентів (С. Арсенова, Т. Бабенко, Н. Бірук), зв'язок дослідницької та творчої діяльності (Т. Мельничук, С. Сисоєва, Н. Уйсімбаєва).

Мета статті. Необхідність залучення майбутніх фахівців до наукових досліджень та інтелектуальної творчої діяльності, яка спрямована на отримання нових знань і пошук шляхів їх застосування, визначена у Законі України «Про нау-

кову і науково-технічну діяльність». Саме це й зумовлює неабияку актуальність вивчення особливостей формування готовності студентів ВНЗ до зазначеного виду діяльності. Головною метою статті є визначення особливостей формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. У словнику з психології І. Кондакова, «Енциклопедії. Загальна та соціальна психологія» М. Єнікеєва та «Психологічній енциклопедії» О. Степанова вказується, що діяльність виступає формою взаємодії людини зі світом, активністю особистості, котра спрямована на пізнання та перетворення середовища з метою задоволення власних потреб [1, с. 112; 2, с. 91; 3, с. 107]. Автори (І. Кондаков, О. Степанов) виокремлюють такі компоненти діяльності, як: мотиви, що спонукають суб'єкт до діяльності; цілі, тобто результати, на які спрямована діяльність та засоби, за допомогою яких ця діяльність реалізується. Досліджуючи структуру діяльності, автор «Сучасного словника з педагогіки» Є. Рапацевич визначає головним

компонентом психологічної системи цього феномена його ціль. Науковець звертає увагу, що ціль може виступати як ідеальний результат або як рівень досягнень особистості. Ми дотримуємося думки автора, який наголошує, що ефективність професійної діяльності залежить від «інформаційної основи діяльності», тобто від знань, умінь та навичок особистості, необхідних для досягнення результату [4, с. 165–166].

У своєму дослідженні М. Князян використовує поняття «самостійно-дослідницька діяльність». Зазначений вид діяльності розглядається науковцем як «пізнавальна діяльність творчого характеру» [5, с. 242].

Науковці Л. Подоляк, В. Юрченко підкреслюють такі функції науково-дослідної діяльності студентів, як формування професійної творчої самостійності та збагачення наукових, дослідницьких умінь та навичок майбутніх фахівців [6, с. 281].

М. Вершинін, І. Карасьова, В. Мандриков визначають навчально-дослідницьку діяльність як діяльність студентів, організовану викладачем за допомогою дидактичних засобів керування, котра спрямована на здобуття нових знань, умінь та навичок. Науковці звертають увагу на пріоритетність самостійного застосування засобів наукових методів пізнання в процесі цього виду діяльності [7, с. 81].

У науковій позиції В. Завгородньої навчально-дослідницька робота розглядається як процес здобуття знань та формування вмінь творчої дослідницької діяльності. Автор наголошує на необхідності використання елементів наукових досліджень у навчальному процесі з метою підготовки майбутніх фахівців до самостійної дослідницької діяльності [8, с. 280].

А. Леонтович розуміє під дослідницькою діяльністю таку діяльність учнів, у процесі якої відбувається вирішення творчих дослідницьких завдань. Науковець звертає увагу на те, що зазначені завдання повинні мати етапи, характерні для наукового дослідження [9, с. 35–36]. Такої ж наукової точки зору дотримується й О. Лаврентьєва, М. Труфкіна [10, 11], визначаючи науково-дослідницьку діяльність студентів як одну з форм організації освітньої роботи, котра спрямована на розв'язання творчої дослідницької задачі та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження.

З метою формування мотиваційного компонента (М. Князян, О. Ярошенко) науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців ми пропонуємо розробку індивідуального проекту «Культура розумової праці як умова успішного навчання». Цілі проекту: оволодіння системою знань, умінь та навичок, що дає можливість студентам оптимізувати навчальний процес, спрямований на розв'язання творчих дослідницьких завдань; засвоєння прийомів організації розумової діяльності відпо-

відно до власних потреб і вимог. На підготовчому етапі майбутні фахівці виконували такі завдання: дати визначення поняттям «культура розумової праці», «дослідницька культура», «гігієна розумової праці», «техніка розумової праці» на основі аналізу довідкових джерел; виокремити структурні компоненти феномена «культура навчальної творчої праці» та дати їх коротку характеристику. Завданнями відтворювального етапу були такі: проаналізувати фізіологічні особливості фізичної та розумової праці людини; визначити роль емоційного стану особистості під час виконання творчої розумової діяльності; вивчити статтю Л. Грицюк, А. Лякішева «Культура навчальної праці студентів як умова успішного навчання в сучасній вищій школі» (*Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2012, № 8. С. 44–49) та виокремити зазначені причини відсутності у студентів компонентів культури розумової праці; продіагностувати власні вміння-компоненти культури розумової праці.

Для виконання цього завдання ми пропонуємо до вашої уваги анкету. Дайте відповідь «так» чи «ні» на такі питання: Під час виконання розумової праці ви: а) дотримуєтесь певного режиму в роботі для досягнення кращих результатів; б) вмієте самостійно працювати з науковою літературою (це вміння передбачає ведення бібліографії, написання анотацій, резюме, тез, виписок, планів, конспектів тощо); в) швидко сприймаєте інформацію; г) вільно орієнтуєтесь у пошуку навчальної інформації в Інтернеті; г') володієте технікою швидкісного читання; д) здатні управляти своєю діяльністю, планувати її, коригувати; на основі рефлексивного самоаналізу знань та вмінь організації розумової праці розробіть рекомендації, спрямовані на їх вдосконалення з метою забезпечення високої результативності науково-дослідницької діяльності. Науково доведено (Г. Мешко, М. Фіцула), що працездатність студента залежить від його вмінь правильно організувати робоче місце, отже, проаналізуйте статтю Я. Бойко «Організація робочого місця студента вищого педагогічного навчального закладу» (*Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2010. № 50. С. 20–27) та сформулюйте правила раціональної організації робочого місця вчителів. Поміркуйте, чи правильно ви організовуєте своє робоче місце. Що, на вашу думку, слід змінити для вдосконалення його організації; виокреміть зовнішні умови, які забезпечують ефективність засвоєння навчального матеріалу; розробіть пам'ятку «Санітарно-гігієнічні умови розумової праці школярів», приділяючи особливу увагу таким елементам, як освітлення, мікроклімат та звукове наповнення. На креативному етапі діяльність майбутніх фахівців з написання індивідуальних проєктів передбачає виконання такого завдання: помірку-

йте та зробіть виклад власних думок щодо ролі культури розумової праці у підвищенні ефективності науково-дослідницької діяльності.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищезазначене, маємо можливість визначити науково-дослідницьку діяльність майбутніх фахівців як такий вид самостійної творчої діяльності пошукового характеру, котру студенти виконують під керівництвом викладача ВНЗ з метою здобуття та узагальнення знань, розвитку творчих здібностей та дослідницьких умінь, створення внутрішньої мотивації навчання, формування самостійності як риси характеру, вольових якостей, забезпечення культури наукової праці.

Перспективи подальших розвідок у такому напрямі полягають у розробці нових форм та засобів заохочення студентів до виконання науково-дослідницької діяльності, формування ціннісного ставлення оволодіння методами наукового дослідження.

Список використаної літератури:

1. Кондаков И.М. Иллюстрированный словарь. Санкт-Петербург, 2003. 512 с.
2. Еникеев М.И. Энциклопедия. Общая и социальная психология. Москва, 2002. 560 с.
3. Степанов О.М., Фицула М.М. Основы психологии і педагогике : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 520 с.
4. Современный словарь по педагогике / сост. Е.С. Рапацевич. Минск : Современное слово, 2001. 928 с.
5. Князян М.О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика : монографія. Ізмаїл : Сміл, 2006. 242 с.
6. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи : навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. Київ : ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
7. Вершинин М.А., Карасёва И.В., Мандриков В.Б. Дидактическая характеристика учебно-исследовательской деятельности студентов. *Вестник ВолГМУ*. 2006. № 2 (18). С. 78–81.
8. Завгородняя Г.В. Формирование умений исследовательской деятельности у будущих технологгов. *Актуальные проблемы современной науки и образования. Общественные науки : материалы всероссийской научно-практической конференции с международным участием*, г. Уфа. февраль 2010. Уфа, 2010. С. 278–282.
9. Леонтович А.В. К проблеме исследований в науке и образовании. Развитие исследовательской деятельности учащихся : методический сборник. Москва : Народное образование. 2001. С. 33–37.
10. Лаврентьева О. Науково-дослідницька діяльність майбутніх учителів у системі вдосконалення методологічної культури. *Фізико-математична освіта* : науковий журнал. 2015. № 1 (4). С. 7–13.
11. Труфкіна М.В. Формування дослідницької культури майбутніх філологів у процесі їхньої професійної підготовки. Ізмаїл, 2014. 169 с.

Khromchenko O. The formation of the readiness of the future specialists for scientific and research activity

The article is devoted to the problem of the formation of readiness of the future specialists for scientific and research activities. Investigating the problems of creative personality development in the process of research activities, scientists identify the following components of scientific and research activities: knowledge and methods of activity, research skills that reflect the operational component; readiness to solve new search problems, emotional and value attitude to this type of work reflects the motivational component; the ability to update the knowledge acquired in the process of research mirror the resulting component. The result of this work is the development of the ability to work with different sources of information, to see the novelty in a standard situation, to identify the problem, to put forward hypotheses for its solution, to master the research methodology. Research activity as a special type of intellectual and creative activity arises as a result of the search activity of the individual. This activity also involves the analysis of the results, their evaluation and formulation of hypotheses. The success and effectiveness of this type of work depends on the availability of research skills. Scientific and research activity of future specialists is a kind of independent creative activity of search character, which students perform under the guidance of a university teacher in order to acquire and generalize knowledge, develop creative abilities and research skills, create internal motivation to learn, form independence as a character trait, volitional qualities. In order to form a value attitude to the outlined type of activity we propose the development of an individual project "Culture of mental work as a condition for successful learning". The objectives of the project are to master students' system of knowledge, skills and abilities, which gives them the opportunity to optimize the educational process aimed at solving creative research problems; mastering the techniques of organizing mental activity in accordance with their own needs and requirements.

Key words: activity, research activity, scientific research activity, creative activity, research skills.